

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

*Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай
хуулийн төслийн тухай*

Монгол Улсын хөгжлийн бодлогын урт, дунд хугацааны баримт бичгүүдэд амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх, нийгмийн даатгалын тогтолцооны шинэчлэлийг үргэлжлүүлэн ажил олгогч, даатгуулагчид харилцан өгөөжтэй байх эрх зүйн зохицуулалтыг нэвтрүүлэх, нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлагыг төлөвшүүлэх, санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх, сангуудын засаглалыг сайжруулах, даатгуулагч олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах нөхцөл бүрдүүлэх, нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлэх, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээгээр тохирсон хөдөлмөрийн хөлсөнд нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулахдаа уян хатан, хөнгөлөлттэй байх нөхцөлийг бүрдүүлэх зэрэг зорилтыг дэвшүүлсэн байна.

Нийгмийн даатгалын харилцаа нь нийгэм, эдийн засгийн байдал, хүн амын насны бүтэц, дундаж наслалт, хөдөлмөрийн харилцааны хэв шинжийн өөрчлөлттэй холбоотойгоор удаан хугацаанд нэг хэв маягаар үргэлжлэх боломжгүй болж байна. Иймд манай улс өнгөрсөн хугацаанд бусад улс орны адил нийгмийн даатгалын тогтолцооны болон параметрийн шинэчлэлийг үе шаттай, аажмаар буюу даатгуулагч, ажил олгогч, тэтгэвэр авагч болон улсын төсөвт ачаалал багатайгаар хийж ирсэн.

Цаашид тэтгэврийн даатгалын сангийн урт, дунд хугацааны санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, шимтгэл төлөгчдийн хамрах хүрээг өргөжүүлэх, тэтгэврийн параметрийн болон бүтцийн шинэчлэлийг даатгуулагч, ажил олгогч, тэтгэвэр авагч болон улсын төсөвт үзүүлэх ачааллыг харгалзан аажмаар, зохистой байдлаар үе шаттай хэрэгжүүлэх, цаашид залуу үед ирэх санхүүгийн ачааллыг бууруулах тогтолцоог бүрдүүлэх хэрэгцээ, шаардлага улам нэмэгдэж байна. Энэ хүрээнд Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулж, дараах нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар тусгалаа. Үүнд:

- Ажил олгогчийн санхүүгийн ачааллыг бууруулж, үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор ажил олгогчийн төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хэмжээнд хязгаар тогтоох, ажил олгогчийн төлөх үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийн хэмжээг бууруулах, гарааны бизнесийг эрхлэгчдийн ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийг тодорхой хугацаанд чөлөөлөх;

- Тэтгэвэр авагчдын тэтгэврийн орлогыг нэмэгдүүлэх хүрээнд сайн дурын үндсэн дээр хуримтлалд суурилсан, хөрөнгө оруулалтын өгөөжөөр өсөх тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал үүсгэх даатгуулагчид төрөөс тодорхой хугацаанд урамшуулал олгох;

- Нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлж, нийгмийн хамгааллын баталгааг хүрээнд анх удаа нийгмийн даатгалд хамрагдсан тохиолдолд тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлэх, ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа оюутан, суралцагчийг нийгмийн даатгалын зарим төрлийн шимтгэлээс чөлөөлж, ажлын байранд гараад шимтгэлээ нөхөн төлөх боломж олгох;

- Ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах хэд хэдэн гэрээ байгуулан ажиллаж буй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн онцлогт нийцүүлэн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг уян хатан нөхцөлөөр төлөх боломжийг бүрдүүлэх зэрэг болно.

--oOo--

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн тухай

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”-ын 3.1-д “Амьдралын баталгааг хангах нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлнэ.” гэж заасан бөгөөд уг зорилтыг хэрэгжүүлэх I үе шат (2021-2030)-нд “Нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлнэ.”, “Тэтгэврийн даатгалыг олон давхаргат тогтолцоонд шилжүүлсэн байна.”, “Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлагыг төлөвшүүлж, санг алдагдалгүй түвшинд хүргэх, нийгмийн даатгалын бүрэн бие даасан тогтолцоог бий болгоно.” зэрэг арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхээр заасан.

Мөн тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан ““Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны зорилт”-ын 3.1.2-т “Нийгмийн даатгалын хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.” Гэж заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2025 оны 109 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн үр дүн”-ийн 2-т заасан “Дундаж давхаргыг нэмэгдүүлнэ.” үндэсний үр дүнгийн 2.2.1-д “Нийгмийн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлнэ.” гэж туссан.

Нийгмийн даатгалын санд 2025 онд 6.7 их наяд төгрөгийн орлого төвлөрүүлснээс давхардсан тоогоор 801.9 мянган хүний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрт 5.9 их наяд төгрөг зарцуулсан байна. Энэ нь Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын 20 орчим хувийг эзэлж байна.

Цаашид нийгмийн даатгалын шинэчлэлийг ажил олгогч, даатгуулагч, тэтгэвэр, тэтгэмж авагчид илүү ээлтэй байдлаар үргэлжлүүлэх, хүн ам насжихын хэрээр дундаж наслалт, тэтгэвэр авах хугацаа уртсаж байгаатай холбогдуулан тэтгэврийн хэмжээ буурахаас сэргийлэх, нийгмийн даатгалын сангуудын тогтвортой байдлыг хангах, ирээдүйд залуу үед ирэх санхүүгийн ачааллыг багасгах, нийгмийн даатгалын хамралтыг нэмэгдүүлэх хэрэгцээ, шаардлага бий болж байна.

Иймд тэтгэврийн хагас хуримтлалын тогтолцоог бий болгох, хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөрийн харилцааны хэв шинжийн өөрчлөгдөж байгаатай холбогдуулан албан бус салбарт ажиллагчдыг нийгмийн даатгалд хамруулах, ахимаг насны иргэд, оюутан, залуучуудын хөдөлмөрийн зах зээл дэх идэвх оролцоог дэмжих, хөдөлмөрийн зах зээлд ажлын байранд дадлагажсан, ур чадвартай, мэргэшсэн ажиллах хүчийг нэмэгдүүлэх, ажил олгогчийн санхүүгийн ачааллыг бууруулж, үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх хүрээнд хуулийн төсөлд дараах нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, өөрчлөн найруулах, үг, өгүүлбэр хасах, хүчингүй болсонд тооцох зохицуулалтыг тусгасан болно. Үүнд:

Нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн зүйл, хэсэг, заалт	Үндэслэл, шаардлага
1 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын ерөнхий заалт нэмсүгэй:	хуульд доор дурдсан агуулга бүхий хэсэг,
4.1.20."тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал" гэж даатгуулагчийн төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн 1 хувьтай тэнцэх хөрөнгө, улсын төсвөөс олгосон урамшуулал болон хөрөнгө оруулалтын өгөөжөөс бүрдсэн мөнгөн хөрөнгийг.	Тэтгэврийн даатгалын хуримтлалын тогтолцоонд шилжих зорилтыг хэрэгжүүлэх, нийгмийн даатгалын шинэчлэлийг даатгуулагч, тэтгэвэр авагчид илүү ээлтэй байдлаар үргэлжлүүлэх, олон эх үүсвэрээс тэтгэвэр авах нөхцөлийг бүрдүүлэх, нийгмийн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх, урамшуулах хүрээнд даатгуулагч сайн дурын үндсэн дээр тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн нэг хувийг хуримтлалын тэтгэвэрт оруулах бол улсын төсвөөс тодорхой урамшуулал олгоно. Ингэснээр даатгуулагч тэтгэврийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр авах бөгөөд үүний тодорхой хэсэг нь хуримтлалын тэтгэвэр байна.
2/7 дугаар зүйлийн 7.11, 7.12, 7.13, 7.14, 7.15 дахь хэсэг:	
7.11.Энэ хуулийн 7.4.10-т заасан ажилтан ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах хэд хэдэн гэрээний дагуу ажиллаж байгаа бол өөрт таатай нөхцөлтэй хоёр хүртэлх гэрээнээс сонгон нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулна. 7.12.Энэ хуулийн 7.2.1-д заасан даатгуулагч ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээний дагуу ажилласан бол энэ хуулийн 7.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд даатгуулахгүй байж болно.	Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7.4.10-т өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээний дагуу ажиллаж байгаа ажилтан нь тэтгэврийн болон тэтгэмжийн даатгалын төрөлд албан журмаар даатгуулж байна. Хуулийн төсөлд ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах хэд хэдэн гэрээ байгуулан ажиллаж байгаа ажилтны орлогыг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгоор нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн уян хатан зохицуулалтыг тусгасан.
7.13.Ажил олгогчтой хөдөлмөрийн гэрээ, өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээний дагуу ажиллаж байгаа мэргэжлийн боловсролын сургууль, политехник коллежид мэргэжлийн болон техникийн боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн, их сургууль, коллежид дэд бакалаврын болон бакалаврын хөтөлбөрийн 15-22 насны суралцагч өөрөө хүсвэл энэ хуулийн 6.1.4-т зааснаас бусад нийгмийн даатгалын төрөлд даатгуулахгүй байж болно. 7.14.Даатгуулагч энэ хуулийн 7.13-т заасны дагуу төлөөгүй тэтгэврийн даатгалын шимтгэлээ 25 насанд хүрэхээс өмнө өөрөө хариуцан нөхөн төлж болно. 7.15.Энэ хуулийн 7.13-т заасан даатгуулагч шимтгэл нөхөн төлөх хүсэлт гаргасан тохиолдолд шимтгэл төлөх хугацаа, шимтгэл	Монгол Улсад 2025 оны байдлаар нийт хүн амын 12.0 хувийг 15-22 насны оюутан, залуучууд эзэлж байгаа бөгөөд тэдгээрийн 40 хувь нь мэргэжлийн болон техникийн, дипломын, бакалаврын түвшинд суралцаж байна. Харин 15-24 насны залуучуудын 22 хувь нь хөдөлмөр эрхэлж байгаа ба оюутан, залуучууд суралцахын зэрэгцээ бүтэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэх сонирхолтой байна. Ажил олгогчоос оюутан, залуучуудыг ажилд авах сонирхлыг нэмэгдүүлэх, оюутан, залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, хөдөлмөрийн зах зээлд ажлын байранд дадлагажсан, ур чадвартай, мэргэшсэн ажиллах хүчийг нэмэгдүүлэх, цаашид нийгмийн даатгалын хамралт нэмэгдэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор 15-22 насны ажил, хөдөлмөр эрхэлж байгаа оюутан, залуучууд болон тэднийг

төлөлтийн хэмжээг нийгмийн даатгалын байгууллагатай байгуулсан гэрээгээр тохирно.”	ажиллуулж буй ажил олгогчийг үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын сангаас бусад төрөлд шимтгэл төлөхөөс чөлөөлөх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.
3/13 дугаар зүйлийн 13.1.5 дахь заалт:	
13.1.5.Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын хөрөнгийг энэ хуулийн 29.7-д заасан хөрөнгө оруулалтын бодлогод тусгагдсан санхүүгийн хэрэгсэлд.	Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалыг хуульд заасан хөрөнгө оруулалтын бодлогын дагуу санхүүгийн хэрэгсэлд байршуулж, өгөөж бий болгох эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх шаардлагатай. Ингэснээр даатгуулагчийн хуримтлалын бодит үнэ цэнийг хамгаалах, урт хугацаанд өсгөх боломж бүрдэнэ.
4/13 дугаар зүйлийн 13.10 дахь заалт:	
13.10.Арилжааны банк нь нийгмийн даатгалын сангийн харилцах дансны мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэлд Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 18.1-д заасны дагуу тогтоосон хэмжээгээр хүү тооцож олгоно.	Нийгмийн даатгалын сангийн харилцах дансанд тодорхой хугацаанд төвлөрөн байрших мөнгөн хөрөнгөд хүү тооцох эрх зүйн үндсийг тодорхой болгох шаардлагатай. Ингэснээр нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг үр өгөөжтэй байршуулах, сангийн орлогын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх, төсвийн болон сангийн хөрөнгийн ашиглалтыг сайжруулах ач холбогдолтой юм.
5/19 дүгээр зүйлийн 19.5, 19.6, 19.7 дахь хэсэг:	
19.5.Ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх сарын цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ нь сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 2028 онд 12 дахин, 2029 онд 11 дахин, 2030 он ба түүнээс хойш 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байна. 19.6.Энэ хуулийн 7.4.10-т заасан гэрээ байгуулсан ажил олгогчийн сарын нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээ нь тухайн гэрээ бүрт сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байна. 19.7.Энэ хуулийн 7.14-т заасан тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс сайн дураар даатгуулагчийн төлөх тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцон төлүүлнэ.	Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөд баримтлах орлогын дээд хэмжээ нь албан журмаар даатгуулагчийн хувьд сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү хэмжээгээр, ажил олгогчийн тухайд ямар нэгэн хязгаарлалтгүй цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос шимтгэл төлж байгаа бөгөөд 2025 оны байдлаар 93.5 мянган даатгуулагч буюу нийт даатгуулагчийн 7.9 хувь нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлснээс дээш хэмжээний цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлоготой байна. Иймд ажил олгогчийг дэмжих, ажилтны цалин хөлсийг нэмэгдүүлэх, хувийн нэмэлт тэтгэврийн даатгалд хамрагдах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээнд хязгаарыг тогтоох энэ зохицуулалтыг тусгасан.
6/21 дүгээр зүйлийн 21.29, 21.30, 21.31, 21.32 дэх хэсэг:	
21.29.Сүүлийн таван жилийн хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчөөр бүртгүүлж, ажилтнуудаа нийгмийн даатгалд бүрэн хамруулж байгаа таваас ихгүй ажилтантай ажил олгогчийн гурав хүртэл ажилтны ажил олгогчийн төлөх энэ хуулийн 6.1.3, 6.1.4-т зааснаас бусад шимтгэлийг 36	Гарааны бизнес эрхлэгчдийг дэмжиж, үйл ажиллагааг тогтворжуулах зорилгоор нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчөөр сүүлийн таван жилийн хугацаанд бүртгүүлж, үйл ажиллагаа явуулж байгаа таваас ихгүй ажилтантай ажил олгогчийн гурав хүртэл ажилтны ажил олгогчийн

<p>сар хүртэлх хугацаанд чөлөөлж болно. 21.30.Энэ зүйлийн 21.29-д заасан ажил олгогчид төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээд, гадаад улсын, олон улсын байгууллага болон төрийн бус байгууллага хамаарахгүй. 21.31.Энэ зүйлийн 21.29-д заасан нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх хүсэлтийг ажил олгогч нийгмийн даатгалын байгууллагад гаргана.</p>	<p>төлөх зохицуулалтын ажилгүйдлийн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлээс бусад нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тодорхой хугацаанд чөлөөлөх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.</p>
<p>21.32.Нийгмийн даатгалд албан журмаар болон сайн дураар даатгуулж байгаагүй Монгол Улсын иргэн анх удаа энэ хуулийн 7.7-д заасны дагуу даатгуулах бол тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнд ногдох тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувийг чөлөөлнө. Чөлөөлөх хугацаа 24 сараас ихгүй байна.</p>	<p>Нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулагч 2020 онд 187.0 мянга байсан бол жил бүр буурч, 2023 онд 156.5 мянга, 2025 онд 130.6 мянга болсон. Харин 500.0 орчим мянган хүн албан бус салбарт хөдөлмөр эрхэлж байна. Цаашид хөдөлмөрийн зах зээлийн бүтэц өөрчлөгдөж, платформын ажиллагчид (gig workers) зэрэг салбарт ажиллагчид нэмэгдэх хандлагатай байгаа нөхцөлд албан бус салбарт хөдөлмөр эрхлэгчид нийгмийн даатгалын тогтолцооноос гадна үлдэж байгаа нь тэдний нийгмийн хамгааллын баталгаа алдагдаж ядууралд орох эрсдэлтэй юм. Улс орнууд дээрх иргэдийн нийгмийн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор хамрагдалтын өртгийг бууруулах, нийгмийн даатгалын янз бүрийн багц бүтээгдэхүүн санал болгох, шимтгэлийг бууруулах, татаас олгох зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Иймд албан бус салбарт хөдөлмөр эрхэлж байгаа иргэдийг нийгмийн даатгалд хамруулж, нийгмийн хамгааллын баталгааг сайжруулах, нийгмийн даатгалд хамрагдахыг урамшуулах зорилгоор анх удаа нийгмийн даатгалд хамрагдахад тодорхой хугацаанд шимтгэлийн хөнгөлөлт энэхүү зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.</p>
<p>7/23 дугаар зүйлийн 23.1.8 дахь заалт:</p>	
<p>23.1.8.Энэ хуулийн 21.29-д зааснаар ажил олгогчийн шимтгэлээс чөлөөлөгдсөн хугацаа.</p>	<p>Ажилтны нийгмийн даатгалын үйлчилгээ авах эрхийг баталгаажуулах хүрээнд хуулийн төслийн 21.29-д заасан гарааны бизнес эрхлэгчдэд үзүүлсэн олгогчийн төлөх шимтгэлээс чөлөөлсөн хугацааг нийгмийн даатгалын шимтгэл төлснөөр тооцох энэхүү зохицуулалтыг хуулийн 23 дугаар зүйлд шинээр нэмсэн.</p>
<p>8/24 дүгээр зүйлийн 24.1.7 дахь заалт:</p>	
<p>“24.1.7.энэ хуулийн 7.13-т заасны дагуу даатгуулсан бол.”</p>	<p>18-22 насны суралцагч хөдөлмөр эрхлэх хугацаандаа үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалаас бусад төрөлд даатгуулахгүй байх сонголт хийсэн тохиолдолд ирээдүйд тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөх</p>

	төлөх боломжийг бүрдүүлэх зорилгоор энэхүү зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.
9/30 дугаар зүйлийн 30.2 дахь хэсэг:	
30.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өрийг бүртгэх, төлүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулсан журам, хэрэглэх маягтын загварыг нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага батална.	Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өрийг бүртгэх, төлүүлэх, холбогдох маягтын загварыг батлах нь шимтгэлийн өрийн мэдээллийн үнэн зөв байдлыг хангах, өр барагдуулах үйл ажиллагааг сайжруулах, ажил олгогч, даатгуулагчийн эрх, үүргийг тодорхой болгох ач холбогдолтой.
2 дугаар зүйл. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.10.1 дэх заалтын “санхүүгийн,” гэсний дараа “эрүүл мэндийн магадлалын” гэж, 38.10.2 дахь заалтын “олгох,” гэсний дараа “хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны, жирэмсний, амаржсаны эмнэлгийн хуудасны бичилт, олголтын үндэслэл,” гэж, 38.10.4 дэх заалтын “шимтгэлийн өрийг” гэсний дараа “бүрэн төлж дуусах хүртэлх хугацаанд” гэж тус тус нэмсүгэй.	Нийгмийн даатгалын байцаагчийн эрхийг тодорхой болгох, хяналт шалгалтын чиг үүргийг сайжруулах хүрээнд тусгасан.
3 дугаар зүйл. Нийгмийн даатгалын ерөнхий өөрчлөн найруулсугай:	
1/7 дугаар зүйлийн 7.6 дахь хэсэг:	
7.6.Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн 5.1.2-т заасан насанд хүрсэн энэ хуулийн 7.3.4-т заасан тэтгэвэр авагч энэ хуулийн 6.1.1-д заасан нийгмийн даатгалын төрөлд даатгуулахгүй.	Статистик мэдээллээр 2024 онд 60-аас дээш насны 56.7 мянган хүн хөдөлмөр эрхэлж байгаагаас 36 хувь нь 65-аас дээш насны ахмад настан байна. Ахмад настны орлогыг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хүрээнд хөдөлмөр эрхэлж байгаа 55/60 насанд хүрсэн ахмад настан, тэднийг ажиллуулж байгаа ажил олгогчийг тэтгэврийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх энэхүү зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.
2/12 дугаар зүйлийн 12.3 дахь хэсэг:	
12.3.Аймаг, дүүргийн нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сангийн төвлөрсөн орлогын харилцах дансанд орсон энэ хуулийн 11.1.1, 11.1.2, 11.1.5, 11.1.7-д заасан орлогыг нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын төвлөрсөн харилцах дансанд төвлөрүүлнэ.	Нийгмийн даатгалын сангийн санхүү, бүртгэлийг сайжруулах хүрээнд нийгмийн даатгалын сангийн орлогыг төвлөрүүлэх харилцааг илүү тодорхой болгох хүрээнд энэ хэсгийг өөрчлөн найруулсан.
3/19 дүгээр зүйлийн 19.4 дэх хэсэг:	
19.4.Даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх, даатгуулагчид тэтгэвэр, тэтгэмж тогтооход баримтлах сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг доор дурдсанаар тогтооно: 19.4.1.энэ хуулийн 7.4.10-т зааснаас бусад албан журмаар даатгуулагчийн хувьд тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар; 19.4.2.энэ хуулийн 7.4.10-т заасан	Ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон тэдгээртэй адилтгах гэрээгээр ажиллагчийн орлогын хэмжээ, шимтгэл төлөх онцлог нь хөдөлмөрийн гэрээгээр ажиллагчдаас ялгаатай тул шимтгэл төлөх болон тэтгэвэр, тэтгэмж тогтооход баримтлах орлогын дээд хэмжээг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар тогтоосон.

<p>даатгуулагчийн хувьд тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар; 19.4.3.сайн дураар даатгуулагчийн хувьд тухайн үед мөрдөж байгаа сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 7 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцүү байхаар.</p>	
<p>4/27 дугаар зүйлийн 27.1, 27.2 дахь хэсэг:</p>	
<p>27.1.Нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага даатгуулагчийн ажил олгогчоос болон өөрөө хариуцан төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг даатгуулагч бүрээр сар бүр бүртгэж, төсвийн жилийн эцэст төлсөн шимтгэлийн нийт дүнг дараа жилийн нэгдүгээр улиралд багтаан гаргана. 27.2.Энэ зүйлийн 27.1-д заасан бүртгэлийг даатгуулагчид мэдээлэл өгөх, тэтгэврийн даатгалын сангийн судалгаа, шинжилгээ, актуар тооцоолол хийх зорилгоор ашиглана.</p>	<p>Нэрийн дансны зохицуулалтыг шинэчлэн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн бүртгэл болгон тодорхойлох нь даатгуулагч бүрийн төлсөн шимтгэлийн мэдээллийг сар бүр бүртгэх, жилийн эцсийн дүнг гаргах, даатгуулагчид мэдээлэл өгөх, тэтгэврийн даатгалын сангийн судалгаа, шинжилгээ, актуар тооцоололд ашиглах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлнэ.</p>
<p>5/29 дүгээр зүйл:</p>	
<p>29 дүгээр зүйл.Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал бүрдүүлэх, хөрөнгө оруулах, өвлүүлэх 29.1.Даатгуулагч тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал бүрдүүлэх зорилгоор өөрөө хүсвэл энэ хуулийн 18.1, 18.3-т заасан тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээний даатгуулагчийн 1.0 хувийн шимтгэлийн орлогыг хуримтлуулж болно. Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалыг даатгуулагч өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгохоос таваас доошгүй жилийн өмнө үүсгэнэ. 29.2.Даатгуулагч энэ хуулийн 29.1-д заасан тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал үүсгэх хүсэлтээ нийгмийн даатгалын байгууллагад цахимаар, эсхүл биечлэн гаргана. 29.3.Нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын хөрөнгийг Банкны тухай хуулийн 3.1.20-д заасан арилжааны банканд төвлөрсөн данс нээж байршуулна. 29.4.Даатгуулагчийн тухайн жилийн тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын 50 хувьтай тэнцэх хэмжээний урамшууллыг жилд нэг удаа төсвийн жилийн нэгдүгээр улиралд багтаан нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад улсын төсвөөс шилжүүлнэ. Улсын төсвөөс урамшууллыг хариуцан төлөх хугацаа 120 сараас ихгүй байна. 29.5.Нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 29.4-т заасан тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалыг даатгуулагч бүрээр хуваарилж, бүртгэнэ.</p>	<p>Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал үүсгэх хүсэлт гаргах хэлбэр, төрөөс олгох урамшууллын хэмжээ, шилжүүлэх хугацаа, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг хуулийн төсөлд тодорхой тусгасан. Даатгуулагч сайн дурын үндсэн дээр хуримтлал үүсгэхэд улсын төсвөөс урамшуулал олгох нь хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх, ирээдүйн тэтгэврийн орлогыг олон эх үүсвэртэй болгох, хуримтлалын соёлыг төлөвшүүлэх ач холбогдолтой юм.</p>

<p>29.6. Даатгуулагчийн тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалыг энэ хуулийн 13.1-д заасан санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулж болно.</p> <p>29.7. Даатгуулагчийн тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын хөрөнгө оруулалтын удирдлагыг нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага эрхлэх бөгөөд хөрөнгийн тодорхой хэсгийг Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн 4.1.11, 43.1-д заасан хуулийн этгээдээр гэрээгээр гүйцэтгүүлж болно. Гэрээнд хөрөнгө оруулалтын бодлогыг тодорхойлсон байна.</p> <p>29.8. Энэ хуулийн 29.7-д заасан үйл ажиллагааны зардлыг нийгмийн даатгалын байгууллага болон тэтгэврийн мөнгөн хуримтлал үүсгэж буй даатгуулагч хамтран хариуцна.</p> <p>29.9. Даатгуулагч нас барвал түүний тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг хууль ёсны өв залгамжлагчид нь өвлүүлнэ.</p> <p>29.10. Тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын хөрөнгө төвлөрүүлэх, бүртгэх, хуваарилах, байршуулах, мэдээлэх, хөрөнгө оруулах, эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагыг сонгон шалгаруулах, гэрээ байгуулах, өвлүүлэх, хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулсан журмыг санхүү, төсвийн, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Монголбанк болон Санхүүгийн зохицуулах хорооны саналыг тус тус үндэслэн Засгийн газар батална.</p>	
<p>4 дүгээр зүйл. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1 хэсгийн “төрөл тус бүр нь” гэснийг “сан нь” гэж, 13 дугаар зүйлийн 13.1 дэх хэсгийн “үлдэгдлийг” гэснийг “үлдэгдэл болон энэ хуулийн 4.1.20-д заасан тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын хөрөнгийг” гэж, 16 дугаар зүйлийн 16.1.2, 37 дугаар зүйлийн 37.14.2 дахь заалтын “нийслэлийн” гэснийг “дүүргийн” гэж, 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсгийн “Ажил олгогчийн цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ /хувиар/” гэсэн баганын “3. Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал” хэсгийн “0.5, 1.5, 2.5” гэснийг “0.3, 1.0, 1.5” гэж, “4. Ажилгүйдлийн даатгал” хэсгийн “0.5” гэснийг “0.6” гэж, “Шимтгэлийн дүн” хэсгийн “10.5, 11.5, 12.5” гэснийг “10.4, 11.1, 11.6” гэж, 24 дүгээр зүйлийн 24.4 дэх хэсгийн “журмыг” гэснийг “журам, энэ хуулийн 7.15-д заасан гэрээний загварыг” гэж, 21 дүгээр зүйлийн</p>	<p>- Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын сан нь нийгмийн даатгалын бусад сантай харьцуулахад орлого, зарлагын харьцаа тогтвортой буюу орлого нь зарлагаасаа давж ирсэн. Тиймээс ажил олгогчийг дэмжих зорилгоор ажил олгогчийн төлөх үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийн хэмжээг 0.1-0.9 хувиар бууруулах боломжтой бөгөөд сангийн орлого 115.2 тэрбум төгрөгөөр буурах хэдий ч ажил олгогчид энэ хэмжээний бодит дэмжлэг болох юм.</p> <p>- Ажилгүйдлийн даатгалын сангийн тухайд, ажил олгогч цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос 0.5, даатгуулагч цалин хөлс, түүнтэй түүнтэй адилтгах орлогоос 0.2 хувиар тус тус шимтгэл төлж байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд улсын дундаж цалингийн өсөлт, тэтгэмж авагчийн тоо нэмэгдсэнээр</p>

<p>21.29 дэх хэсгийн дугаарыг “21.33” гэж, мөн зүйлийн 21.30 дахь хэсгийн дугаарыг “21.34” гэж, 27 дугаар зүйлийн гарчгийн “Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны бүртгэл” гэснийг “Тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн бүртгэл” гэж, 38 дугаар зүйлийн 38.6 дахь хэсгийн “3-аас доошгүй” гэснийг “2-оос доошгүй” гэж тус тус өөрчилсүгэй.</p>	<p>сангийн орлогоос зарлага давж байна. Тухайлбал, 2020 онд тус сангаас 21.4 мянган даатгуулагчийн тэтгэмжийн зардалд 50.2 тэрбум төгрөг зарцуулсан бол 2025 онд 51.9 мянган даатгуулагчийн тэтгэмжийн зардалд 253.5 тэрбум төгрөг зарцуулсан нь 5 дахин өссөн үзүүлэлт юм. Тус сангийн орлого, зарлагын тэнцвэрийг зохистой харьцаанд хадгалах хүрээнд ажил олгогчийн үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын санд төлөх шимтгэлийн 0.1 хувийг ажилгүйдлийн даатгалын санд шилжүүлэх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгасан.</p>
<p>5 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3.4 дэх заалтын “хууль, Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай” гэснийг, 15 дугаар зүйлийн 15.3 дахь хэсгийн “үнэ тогтоох,” гэснийг, 34 дүгээр зүйлийн 34.1, 37 дугаар зүйлийн 37.1, мөн зүйлийн 37.5, мөн зүйлийн 37.6, мөн зүйлийн 37.8, 38 дугаар зүйлийн 38.5, 42 дугаар зүйлийн 42.5 дахь хэсгийн “нийслэл” гэснийг, 37.3 дахь хэсгийн “Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлэг,” гэснийг тус тус хассугай.</p>	<p>Засгийн газрын 2024 оны “Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар, Улаанбаатар хотын Захирагчийн ажлын албаны бүтэц, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, Улаанбаатар хотын Захирагчийн ажлын албаны орон тооны хязгаарыг батлах тухай” 81 дүгээр тогтоолын дагуу 2024 оны 07 дугаар сарын 01-ны өдрөөс Нийслэлийн нийгмийн даатгалын газар татан буулгасан тул хуульд “аймаг, нийслэл” гэж зааснаас “нийслэл” гэснийг хассан. “Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлэг” нь Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуульд туссан тул хассан.</p>
<p>6 дугаар зүйл. Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.15 дахь заалтыг, 6 дугаар зүйлийн 6.1.5 дахь заалтыг, 10 дугаар зүйлийн 10.1.3, 10.1.5 дахь заалтыг, 16 дугаар зүйлийн 16.1.1 дэх заалтыг, 18 дугаар зүйлийн 18.5 дахь хэсгийг, 21 дүгээр зүйлийн 21.31 дэх хэсгийг, 27 дугаар зүйлийн 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7, 27.8, 27.9, 27.10 хэсгийг, 28 дугаар зүйлийг, 37 дугаар зүйлийн 37.9, 37.11, 37.12 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцугай.</p>	<p>Нэрийн дансны зохицуулалт, эрүүл мэндийн даатгалтай холбоотой зохицуулалт, тэтгэврийн нөөц сан болон мөнгөжүүлсэн орлоготой холбоотой өмнөх заалтуудыг тэтгэврийн мөнгөн хуримтлалын зохицуулалттай уялдуулан хүчингүй болгов. Ингэснээр хууль хоорондын давхардал, зөрчил, хэрэгжилтийн тодорхойгүй байдлыг арилгаж, шинэчилсэн зохицуулалтын уялдаа хангагдана.</p>
<p>7 дугаар зүйл.Энэ хуулийн 4 дүгээр зүйлээр өөрчлөлт оруулсан Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсгийг Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 5.3-т заасны дагуу хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.</p>	<p>Энэ зүйл нь Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсгийг Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль батлагдсан өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлэх зохицуулалт.</p>
<p>8 дугаар зүйл.Энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 2 дахь заалтаар нэмсэн Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.13 дахь хэсгийг 2028 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.</p>	<p>Энэ зүйл нь Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.13 дахь хэсгийг 2028 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөх зохицуулалт.</p>
<p>9 дүгээр зүйл.Энэ хуулийг 2027 оны 01</p>	

дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.	
---	--

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ болон бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэн боловсруулсан болно.

Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг дагаж мөрдөх тухай журмын хуулиар Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан тэтгэврийн нөөц сангийн харилцааг хүчингүй болгосонтой холбоотой шилжилтийн зохицуулалтыг тусгасан.

--oOo--